

OMLADINA

Glasilno narodno-radikalnega dijaštva.

Leto IV.

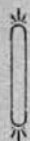
Ljubljana, prosinac 1907.

Štev. 10.

VSEBINA:

Občni zbor „Društva slovenskih profesorjev.“

Dr. H. Tuma: Pismo mlademu prijatelju.

Listek.

Ponatis dovoljen le z navedbo vira.

Omladina izhaja enkrat na mesec ter stane za celo leto K 4.—; za dijake K 2.—; posamezna številka 40 vin. — **Dopisi** naj se blagovole pošiljati uredništvu najkasneje do 20. vsakega meseca v Ljubljano na Breg št. 12. — Le frankovana pisma se sprejemajo. — **Upravništvo** je v tiskarni J. Blasnika naslednikov v Ljubljani, Breg št. 12.

Reklamacije so poštnine proste, če imajo na naslovni strani pristavek „reklamacija“ in če so odprte.

Zaradi rednega pošiljanja »Omladine« je natanko naznaniti naslov in bivališče ter vselej vsako izpremembo bivališča.

Oblastem odgovoren **Mihael Rožanec**. — Izdaja eksekutiva narodno-radikalnega dijaštva. — Tisk J. Blasnika naslednikov.

RAZNO.

Slovensko akad. fer. društvo „Balkan“ v Trstu, zbrano na sestanku dne 13. novembra t. l., šteje si v dolžnost energično protestirati proti denunciaciji, izvršeni v tržaški „Edinosti“, ne morda, ker opravičuje dejanje denunciranega dijaka, ako isto sploh odgovarja resnici, temveč, ker principijelno smatra tako postopanje kot neumestno in slovenskega lista v Trstu nedostojno.

V Trstu dne 13. novembra 1907.

M. Jerič, t. č. tajnik. Iv. Sosič, t. č. predsednik.

Slovensko kat. izobraževalno društvo „Straža“ na Dunaju nam piše: Slavno uredništvo! Prosimo, da priobčite v Vašem listu z ozirom na notico „Kdo vse podpira Daničarje“ v števil. 8. „Omladine“, l. 1907, sledeči popravek:

Ni res da bi slovensko kat. izobraževalno društvo „Straža“ na Dunaju na katerikoli način podpirala člane akademičnega društva „Danica“, ker ni to v smislu njenih pravil, in ji to tudi sicer radi njenih gmotnih razmer žal ne bi bilo mogoče. Res pa je, da člani „Danica“ podpirajo „Stražo“ s poučevanjem, predavanjem, in sodelovanjem pri njenih prireditvah, da celo s prispevki za „Slovenski dom“, tedaj gmotno in ideelno.

Dunaj, dne 5. grudna 1907.

Za odbor:

Ivan Kvas, predsednik. Alojzij Jeller, tajnik.

Priobčujemo lojalno „popravek“ dunajske „Straže“, akoravno so naša poizvedovanja dognala, da ne odgovarja popolnoma dejstvom. Tako smo n. pr. zvedeli, da je prejemal lanski pevovodja „Daničar“ mesečno po 10 K. Tak honorar smatramo za podporo, česar sicer „Straži“ nikakor ne štejejo v zlo, kajti če ne dobi drugače pevovodje, si ga mora pač plačati. S tem pa je postala v enem oziru vir dohodkov klerikalnih dijakov. Da njene podpore ne znašajo bogve kako velikih svot — to nam je jasno.

V karakterizacijo organizacije liberalnega dijaštva med srednješolci smo že pred dalj časom prejeli od tovariša srednješolca dopis, o katerega upravičenosti smo se docela uverili. Zato ga v naslednjem priobčujemo: V eni zadnjih števil „Omladine“ se je pečal neki „radikalec-gimnazijec“ z „organizacijo“ liberalnega dijaštva. Prišel je do zaključka, da je s stališča napredka le pozdravljati, če spoznava tudi liberalno dijaštvo potrebo dela in samoizobrazbe, kateri ideji so zastopali do sedaj pretežno le radikalcji. Porabiti hočem to priliko, da povem nekaj svojih misli o „organizaciji“. Vsakdo je pač prepričan o tem, da je smotreno in uspešno delo, bodisi izobraževalno ali obrambeno, mogoče le tam, kjer se je odločno napovedal boj alkoholizmu. Alkoholizem je dijamentralno nasproten vsakemu delu. Pivec se sicer navdušuje, ali ko je treba delati, mu manjka moči in volje; uničil jo je alkohol; hipno alkoholično navdušenje pa kakor znano, hitro izpuhti. Kdo mi ne pritrди, da je ravno ta bolezen tipična za liberalno „organizacijo“? Ne morejo se pogovoriti o svojih zadevah, da bi ne šli v gostilno. Vkljub vsem frazam o delu in samoizobrazbi, se pri njih meri vrednost dijaka še vedno po številu izpraznjenih čaš. Če ne verjamete te žalostne prikazni, pogledite na njihove sestanke. Začetek in konec tvori alkohol, glavni del pa govor, v katerem se udriha navadno po klerikalcih in radikalcji in ki je zabeljen s frazami in psovkami iz „Slov. Naroda“. Ne rečem, da bi ne prišla včasih na vrsto tudi druga snov, ali tedaj se večini poslušalcev zdeha. Pojavljajo se pogosto zelo lepi in hvalevredni poskusi

OBČNI ZBOR „DRUŠTVA SLOVENSКИH PROFESORJEV“.

Dotakniti se hočemo le nekaterih važnejših momentov letošnje skupščine sloven. profesorjev, ki se je vršila ob prav obilni udeležbi srednješolskega profesorstva dne 22. grudna 1907 v ljubljanskem „Narodnem domu“ — obširno poročilo je že prinesel „Slovenski Narod“. Iz tajniškega poročila posnemamo, da se je sestavil odsek zastopnikov „Društva slovenskih profesorjev“ in zastopnikov „Šolske Matice“, ki bo izdajal izvirno poljudno znanstveno knjižnico in slovenske prevode šolskih klasikov. Za sestavo znanstvene terminologije v posameznih strokah se snujejo odseki ad hoc; filozofski odsek se je že sestel. V Gorici se je osnovala društvena podružnica. — Znana stvar je, da se izpitne komisije po nekaterih univerzah branijo sploh dajati Slovanom aprobacijo za nemški učni jezik. V tem oziru se je začelo zbirati gradivo in se sestavi primerna spomenica. Na glavni skupščini „Državne zveze avstrijskih srednješolskih društev“ se je delegacija „Društva slovenskih profesorjev“ izrekla za odpravo mature pod pogojem, da se ne uvedejo sprejemni izpiti na univerzo mesto nje. — Poročilo o slovenskih učnih knjigah za srednje šole nas je zadovoljivo informiralo o tej zadevi. Delo je razdeljeno za vse razrede višje gimnazije; specijelno za V. razred bodo spomladi t. l. rokopisi pripravljani za tisk. Pišejo se tudi še posebej nekatere knjige za realke. Tako se torej vendar bliža ta pereča zadeva svoji rešitvi.

O slovenskem srednjem šolstvu se je sprejela na predlog odborov nastopna resolucija:

I. Vsak narod imej šole v svojem jeziku. To zahteva pedagogika in državni zakon. Uvažujoč to neovržno istino, zahteva „Društvo slovenskih profesorjev“, da se ji ugodi tudi pri Slovencih v popolnem obsegu, to je v vseh predmetih.

II. S stališča pedagogike in zakonitih določb zahtevamo poleg gimnazij istotako slovenskih realk, učiteljišč, obrtnih in trgovskih šol.

III. Ker so na Štajerskem, Koroškem in Primorskem baš tako in taki Slovenci kot na Kranjskem, zato ne sme srednješolstvo v teh pokrajinah biti urejeno drugače nego na Kranjskem. Kar se je smatralo na Kranjskem za potrebno in narodnim razmeram primerno, je in mora biti potrebno in primerno tudi v ostalih pokrajinah, koder prebivajo Slovenci.

IV. Srednješolski učitelji oziroma profesorji, ki so usposobljeni za več učnih jezikov, morejo biti nastavljeni na vseh zavodih, kjer se poučuje v katerem izmed dotičnih jezikov.

O maturi je referent gospod dr. Tominšek radi poznega časa poročal le na kratko; svoje misli je zbral v nastopnih stavkih:

1. Matura je kot zaključek in višek srednješolskih študij iz praktično-življenskih in teoretsko-pedagoških ozirav potrebna in koristna.

2. Skrbeti je zato, da se potrebni pregledi posameznih predmetov pripravljajo že tekom zadnjih šolskih let, zlasti v najvišjem razredu.

3. Abiturijentu naj se nudi prilika, da pri maturi pokaže morebitno odlično svoje znanje na kakem posebnem, njemu priročnem in komisiji pravočasno prijavljenem, šolskoosnovnem polju.

4. Razsodnosti komisije se prepušča, da uveljavlja v ozira vrednih slučajih kompenzacijo za eden predmet.

5. Isto velja za dispenze, ki se naj dovoljujejo zlasti za predmete s pismenimi nalogami.

6. Ves izpit naj se vrši natančno po predpisih v „Navodilih“ (str. 32 = Organ. načrt § 84).

7. Po vsem tem je in bodi matura zaključni srednješolski izpit, a ne more biti višješolski sprejemni izpit.

Ali o tem važnem vprašanju se ni moglo več debatirati in se ni glasovalo niti o principijelnem stališču glede odprave mature. Seveda pride ta predmet še na dnevni red. Tudi mi se bomo ž njim pečali. Že danes pa konstatiramo, da one v prvi točki naglašene potrebe in koristi mature nikakor ne uvidevamo.

K sklepu se je oglasil za besedo tudi zastopnik narodno-radikalnega dijaštva, pa mu ni bilo iz formalnih vzrokov (ker ni društvenik) možno govoriti. Predsednik pa mu je po sklepu občnega zbora nasvetoval, naj narodno-radikalno dijaštvo o svojih željah in zahtevah glede slovenskega srednjega šolstva sestavi spomenico in jo pošlje odboru, ki jo bo gotovo rad uvaževal; sploh da pozdravlja z veseljem namero narodno-radikalnega dijaštva, da stopi s slovenskim profesorstvom v ožje stike.

Omenimo naj h koncu še, da je bil mesto odstopivšega predsednika prof. Orožna izvoljen prof. dr. Žmavc ter da je štelo društvo ob koncu minulega poslovnega leta 164 rednih članov.

DR. HENRIK TUMA :

PISMO MLADEMU PRIJATELJU!

Vaše predavanje: „Konfesija, etika in religija“ čital sem z zanimanjem.

Lepo začenjate Vašo razpravo s podobo kneza Volhonskega, ki je molil globoko molitev, ki ne pozna besed, ampak le vroča čustva. Takrat je spoznal — vsaj zdelo se mu je tako — Boga in stvari.

Tako je menda nastala religija pri vseh ljudeh in pri vseh narodih. Gotovo se je vzbudilo tako močno čustvo le v individuu, ki je bil krepko

razvit in v težkem duševnem položaju, kjer so se vse njegove moči izprostile. Ako je bilo tako čustvo dovolj močno, našlo je izraza v besedah, ki so potem postale last njegovega rodu in prišle po tradiciji v religijo plemena in naroda. Vse kaj drugega pa je vprašanje: „qua re sumus“. To vprašanje pa ni nikakor čustveno, ampak je le posledica iskanja resnice, toraj izraz vede. Čustvo ne izreče resnice, čustvo je le prikazen na individiju in v daljšem smislu plemenu in narodu. Le veda je racionalna. Hrepenenje po resnici, po principu, je le posledica vede.

Poleg fantazije in vede pa je dano človeku še hrepenenje po vstvarjanju. Pri priprostem človeku se izraža to v delu, ropu, pridobivanju. Že priprost človek se ne zadovoljuje, da pridela ali vzame le toliko, kolikor rabi zase, ali toliko, kolikor rabi za svojo družino, za vsakdanje življenje in za bližnjo bodočnost, da si osigura eksistenco sebi in rodu; preko tega vsak želi in dela več. To bi imenoval jaz hrepenenje po izpopolnjevanju, po absolutnem vstvarjanju. Vera se torej sestavlja po mojem iz treh faktorjev: iz čustva, iz filozofije kot zadnje instance vede in iz umetniškega vstvarjanja. Ta zadnji moment vštevali bi lahko tudi v čustvo v najširšem pomenu besede.

Imate torej prav, da je plod človeškega duha vera; ali nimate prav, ako trdite, da ona temelji na ozkih fundamentih, ki jih je postavila veda.

Nasprotno, najmanjši del vere temelji na vedi in torej filozofiji.

Šele kadar se je religija po čutstvu izrazila, kadar se je že razširila v plemenu in narodu, takrat še-le nastopi kot pomočnica filozofija, katera dogmatizira podatke čutstva. Še-le takrat ko je vera dogmatizirana, je mogoče govoriti o konfesiji. Konfesija je torej zadnji stadij vere.

In še-le takrat, ko je vera po dogmatih precizirana, je mogoče tudi izreči svoje priznavanje, katere principe se jemlje za svoje.

Vzemite n. pr. konkreten vzgled na naši judovsko-krščanski veri.

Prve temelje dobite v krasnih pravljičah o vstvarjenju sveta in prvih ljudij. Te pravljice prihajajo, kakor je sedaj pač dokazano po izkopaninah, od Haldejcev in gotovo so sprejeli Haldejci enake in še bolj priproste pravljice od starejših, srednjeazijskih narodov. Te pravljice so le prvotna narodna poezija, spominjanje velikih prirodnih dogodkov, z vsemi dodatki priproste, nepokvarjene fantazije pastirjev in poljedelcev.

Ta preprosta fantazija je prvi vseobči temelj vsake vere. Na tej podlagi je dobila šele judovska vera z nastopom Mojzesa svoj pravi, narodni judovski znak. Mojzes pa je bil že izobražen človek, izobražen v smislu takrat najbolj cveteče kulture, na bogatem egipčanskem dvoru.

Mojzes je videl pred seboj stik dveh in več različnih narodov: gospodujočih Egipčanov in njih zamorskih sužnjev in svojega judovskega plemena.

Takrat je bilo že razvito etično čustvovanje med njegovim plemenom.

Etika ni v prvem razvoju nič drugega, nego temen spomin na posledice človeškega občevanja med seboj, to je: gotovemu ravnanju sledi ali dobro in koristno za človeka ali nasprotno.

Tisočletja so empirično učila človeka, kako se obnašati, da je posamezniku bolje in vsled boljšega individua zopet boljša družba in obratno.

To temno čustvovanje je iskalo za časa Mojzesa izraza v rékih. V Mojzesovem geniju je bilo temvečje hrepenenje dobiti izraza temu etičnemu čustvovanju, čim nižje je videl, da pada njegovo pleme.

Je ena najkrasnejših pravljic vesoljnega sveta ona, kako je prišel Mojzes do podobe kaznujočega Boga v plamenečem grmu v puščavi in kako je iz pogovorov s tem Bogom prinesel 10 božjih zapovedi, izklesanih v kamenite plošče. Mojzes je iskal v samoti, v globini svoje duše odgovora na vprašanje, kedo vodi človeško usodo.

Mogočno hrepenenje njegove duše si je vstvarilo eno najmogočnejših antropomorfnih slik boga.

Ta del judovske vere je izraz poetične mogočne fantazije Mojzesove: Bog v ognju in gromu, strahujoč in grozeč. Takega Boga je Mojzes za svoje pleme potreboval, ko je videl propadanje in naravo svojega judovskega plemena, zato i želel in po krepkem hrepenenju tudi ustvaril.

Bil je umetnik, ki je spočel v sebi podobo in jo potem izklesal kakor v kipu.

Mojzes je dobil v samoti tudi odgovore na etična vprašanja; ravno ker je od Boga potreboval zapovedi in želel, da etično dvigne svoje pleme. Dobil jih je nabrane kot zaklad izkušnje prejšnjih tisočletij v božjih zapovedih.

Ta Mojzesova vera je morala mogočno vplivati na Jude ter jih visoko dvigniti; saj je bila vzrastla v predstavitelju vrlin judovskega plemena ter je bila dana kot plod njega zgodovinskega razvoja. Za razvoj človeštva pa ni zadoščala Mojzesova vera, kakor so se na drugi strani omajali temelji grško-rimskega kozmičnega verskega naziranja. Takrat je zahtevala intenzivnejša dotika ljudij med seboj novih pravil za medsebojno obnašanje. Razlike med krutim, bogatim tlačiteljem in revnim proletarcem so ječale takorekoč po rešitelju, po onem, ki bi učil nov, etičen nauk: ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe t. j. socijologično: ako se boljše godi tvojemu bližnjemu, se bode i tebi. Kristova vera ni nič drugega — nego izraz onega tisočletja, ko je etično to pravilo že dejanski vladalo v hrepenenju tedanjega kulturnega človeštva.

Tudi pri Jezusu kakor pri Mojzesu je videti dve smeri vere. Jezus, ker ne najde v znanju odgovora, gre v samoto iskat njega, od katerega mora izvedeti resnico ter pravila, kako živeti. Dočim je pa videl Mojzes grozečega Jehovo v gromu in blisku, je našel Jezus božjo podobo v sebi: to je, človeštvo je bilo takrat že etično visoko razvito.

Globoko v sebi je čutil glas, ki ga je vsega prevzel, in ta glas je imenoval glas svojega očeta in sebe je imenoval njegovega sina.

Tudi tu je delala fantazija samote; ali ta fantazija samote je bila že manj konkretna nego Mojzesova in ne antropomorfná; iskala ni toliko vnanje prikazni božje, kakor njegovo voljo in splošnega načela, kako človeku živeti. Zaradi tega ni Jezus ustvaril novega kipá božjega, ni ukazoval staviti

tempeljnov, kjer se časti Jehovo, marveč prva njegova zapoved je bila: poslušaj glas svojega očeta v sebi. Premišljeva je odnošaje človeške je prišel Jezus do dveh etičnih načel:

Delaj, da živiš, ker ti tako velewa glas tvojega očeta. To pa te ne naredi še srečnega ter ne opravičuje tvojega življenja, ako ne želiš enako svojemu bližnjemu; kar bi ne imel rad, da se tebi zgodi, ne stori svojemu bližnjemu. Le izpolnjujoč glas svojega očeta v sebi najdeš meje svojemu uživanju in delu.

Jezus docela abstrahira od personifikacije Boga, kakor je v Mojzesovem Jehovi in abstrahira docela od konkretnih etičnih dogmat; ves njegov nauk je: poslušaj svojo vest. Je to rezultat zgodovinskega razvoja dotakratnega človeštva. Živeti smeš in moraš le tako, kakor je v tvojem človeškem spominu založeno in ukazano t. j. vest kot rezultat dotikanja človeštva med seboj. Jezus je zaradi tega tudi negator vsake dogme in negator tempeljnov in češčenja Boga kot osebe in negator duhovnikov kot zastopnikov dogmatov.

Z Jezusom je preminila doba personifikacij. Kakor je zapustil Sokrat med Grki staro versko stališče ter je pred vsem kazal, kako živeti, je tudi Jezus proglasil pred vsem: glejte, kaj delam. Niti Sokrat niti Jezus nista zapustila drugega sledu za seboj nego vzgled svojega življenja. Vse, kar podaja katoliška vera, ni drugega, nego kodifikacija ustnih sporočil o Kristovem življenju in k temu asimilacija tedanjega filozofičnega naziranja.

Vse, kar se pozneje godi je asimilacija različnih elementov, ki so rušili rimsko kulturo, sprejem novih narodnih idej in sporočil. Kult se naslanja korak za korakom na ta razvoj cerkvene organizacije.

Nimate docela prav, ako trdite, da je vera ali konfesija škodila vedi.

Nasprotno, stvar morate vzeti historično ter reči: Katoliško duhovstvo je predstavljalo izza časa preseljevanja narodov razumništvo, ono se je polastilo stare grške znanosti in kulture, da jo je vporabljal za svoje dogmatično vtemeljevanje najraznovrstnejših nauk, ki so se zanesli v cerkev potom asimilacije.

Čim pa se je veda razvila do gotove stopinje po odkritju Amerike in razširitvi svetovnega prometa, je privedla v se nove elemente ter je jela prehajati iz rok duhovstva med posvetnjake, ki je niso več rabili v svrhu utemeljevanja vere, ampak so po strokah ter empiričnim in spekulativnim potom iskali resnici nova pota. Prenehala je pa med kulturnimi narodi docela vstvarjajoča verska sila, t. j. sila, ki je potom čutstva, fantazije, poezije vstvarjala nove podobe božanstva.

Etika se je nasprotno razvijala dalje potom prava in zakonodajstva. Zakonodajstvo in pravo — in to posebno v naši dobi — sega že globoko v etiko ter ima tendenco se ž njo združiti.

Danes se že lahko trdi, da je postala etika pozitivna veda, da je torej ona izločena iz čutstva, fantazije in poezije ter tvori del splošne vede, oziroma, da mora to tvoriti v polni meri v doglednem času.

Tudi ne trdite prav rekoč: da med pravo vero in vedo ne more nikdar priti do konflikta. Deloma je namreč nasprotno res. Le veda išče

resnice in kakor jo empiričnim potom najde, izključuje vero. In kakor veda z orjaškimi koraki napreduje, tako se zožuje delokrog in pomen vere.

Le kjer veda prestopa svoje meje in prehaja v nevtemeljene hipoteze t. j. hipoteze, ki se snujejo bolj iz človeške tvorilne sile in fantazije, le tam zmaguje vera, in takrat tudi nastaje silneje gibanje za vero. In to je menda v našem stoletju. Veda je postala skoraj prešerna in potom tvorilnih hipotez trdi stvari, ki se ne dajo dokazati niti induktivnim, niti deduktivnim potom.

Zaradi tega je nastala reakcija in deviza o bankerotu vede.

Veda torej tam, kjer ostaja na svojem polju empirije, indukcije in dedukcije, izpodriva vero in jo premaguje; kjer pa zapusti to svoje torišče in preide na polje fantazije, tam pa zmaguje vera, ker ima obsežnejše polje čustvovanja za se. Veda pa je v svoji stroki potom filozofije, opirajoča se na podatke empiričnih in eksaktnih ved, prišla tako daleč, da razlaga večino prikaznij na svetu in konečno stoji pred zadnjim vprašanjem: odkod vse in kam vse meri. Prava veda brez družega priznava, da na ta vprašanja ni in ne more biti odgovora. Tu še-le bi bilo dovoljeno reči, da veda ne nasprotuje veri, veda namreč priznava: „ne morem dalje“.

Človek pa kljub temu išče in želi miru in sreče, želi odgovora na vse. Uporabi torej potom principa ekonomije, ki vlada v vedi, to je da se z najmanjšimi sredstvi kar največ doseže, skrajno hipotezo rekoč: ker ne vemo postanka vsega in ne vemo, kam vse meri, smo pa prišli potom vede do zadnjega zaključka, da mora izvirati vse iz ene moči, tedaj imenujmo to zadnjo in prvo moč, ki je sama sebi svrha in ki je večna od konca do kraja — Boga.

Veda dopušča po principu ekonomije to zadnjo hipotezo in zato bi smeli reči, da veda veri ne nasprotuje. Poštena veda pa izrecno povdarja, da je koncem koncev zadnja hipoteza nedokazljiva in da ima le praktično svrho, da je človeštvu, posebno ogromni masi neukih ljudi mir in pogled v bodočnost. Zato pravi Schoppenhauer: Ničesar bi ne imeli proti religijam, le, da bi iste odkritosrčno priznale, da so človeštvu potrebne hipoteze. Ako bi se priznal ta razlog, bi ne bilo nikakega spora med vedo in vero, ampak veda in vera bi sporazumno iskale resnico.

Veda, kolikor bližje prihaja resnici, modifikuje vero. Ravno tega pa katoliška cerkev noče priznati t. j. noče priznati prvenstva vedi in iskanju resnice po vedi, marveč zahteva absolutno veljavo golih, tvorilnih hipotez, hipotez iz čustva, ki se na vedo niti ne dajo nasloniti.

Nič družega ne pomeni zadnji boj papeštva z novim stremljenjem v katoliški cerkvi sami.

Vera je i danes potrebna človeštvu, je tudi danes izraz njega tvorilnega čustvovanja. Dokler bodo poetje in umetniki in filozofi bode i vera. Kjer prenehava veda, pričenja vera. Veda danes ni unificirana, ker se je prehitro razrasla v svojih panogah tako da ni mogoče iz nje abstrahirati enega samega svetovnega naziranja in ker to enotno svetovno naziranje še ni pristno vsej inteligenci, še manj pa veliki masi. Danes je po principu ekonomije, sredstvom hipoteze, vera neobhodna potreba največjega dela človeštva.

To priznava danes velik del genijev. Tam, kjer je čustvovanje intenzivneje razvito, kjer tvoreča fantazija prevladuje hladen razum in znanje, tam tudi krepko nastopa ves misticizem, ki je le posledica skrajnega čustvovanja, kakor n. pr. pri Tolstoju in Ibsenu. Kjer pa prevladuje razum in obvladanje vede, empirični pogled, tam pa se konstatuje, da je opravičeno edino-le stremljenje vede po resnici in da je brezpotrebno človeku iskati v svojem čustvu odgovora: odkod in kam.

Etika in umetnost, ena, ki nas uči, kako živeti v dotiki z bližnjim, druga, ki stremi po tem, tvarjati absolutno, ste konečna in zadnja vera izobrazenega človeka. In v tem izraža Haeckel svojo vero: stremljenje po vsem dobrem in lepem. In tako sklepa Mäterlinck:

Človeku se odpira po vedi vesoljni svet; kamor pogledamo, od kamenja do rastline, živali in človeka vse živi, čuti in stremi in se razvija k lepšemu in boljšemu. Zaradi tega je neplodno vprašanje, od kod da smo in kam da gremo.

Živimo in stremimo i mi tako! Kakor vidite, se precej strinjava v temeljnih nazorih. Vedo in vero je treba, ako se hočete razumeti, razmotrivati iz historičnega njih razvoja, in poznati treba temeljne podatke današnje vede.

Potem mora biti konkluzija za izobrazenega človeka le ta: konfesija je potrebna za široke mase, kakor je potrebna država zato, da omogočuje razvoj človeštva. Kdor pa se zaveda rezultatov vede, ta pa sledi svojemu notranjemu glasu, ki ni nič drugega nego izraz rezultata razvoja človeštva. In v tem glasu najde živo stremljenje po lepem in dobrem ter ne potrebuje ni konfesije, ni države, ampak išče proste in svobodne združitve človeka s človekom in edini vladar mu je vest.

SLOVENSKO DIJAŠTVO.

Eksekutiva nar.-radikalnega dijaštva je imela 20. in 21. dec. 1907 v prostorih ljubljanske „Prosvete“ svojo glavno sejo. Poročila predsednika in društvenih zastopnikov so se vzela na znanje. Sklepalo se je o nadaljni taktiki nar.-radikalnega dijaštva napram klerikalnemu in tkzv. svobodomiselnemu dijaštvu. Pri uredniškem in upravniškem poročilu „Omladine“ se je razmotrivalo vprašanje razširjenja našega glasila. Uredniških težkoč ni, pač pa je povečanje „Omladine“ le mogoče, ako se nar.-radikalno dijaštvo bolj kakor zdaj poprime agitacije za svoje glasilo. Glede koledarja za 1908/09 se je ukrenilo vse potrebno ter se mu je določilo urednika. Eksekutiva se je na božični glavni seji sosebnobavilo z reorganizacijo eksekutivnega statuta, glede katere je vladalo med zastopniki popolno soglasje. Sprejel se je nov načrt, ki se po novem letu predloži našim akad. organizacijam.

Na seji so bila zastopana vsa naša društva polnoštevilno po svojih zastopnikih ozir. namestnikih.

Izjava. Jugoslovansko dijaštvo, zbrano v spodaj podpisanih akademičnih društvih izjavlja:

1. Društvo „Hrvatska“ je kršilo jugoslovansko vzajemnost s tem, da njen zastopnik ni hotel podpisati spomenice, ki so jo izročili slovenski akademiki rektorju graške univerze ob priliki zadnjih nemirov.

2. Društvo „Hrvatska“ je s tem, da je v „Tagespost“ dementiralo, da je tudi ono podpisalo imenovano spomenico — kakor se je to preneglo poročalo v „Slov. Narodu“ — slovensko dijaštvo ne le zatajilo, temveč s svojo izjavo pokazalo nemški javnosti, da vlada med slovanskimi dijaki neednost in razpor.

3. Člani „Hrvatske“ postopajo s tem, da se javno smatrajo za goste na graški univerzi, nekolegijalno proti slovanskemu dijaštvu in tudi proti svojim bratom iz Istre in Dalmacije, ki so primorani študirati na tej univerzi.

4. Da vsled navedenih dejstev prekine vsak stik z akademičnim društvom „Hrvatska“, dokler ta ne opraviči svojega ravnanja.

Gradec, dne 25. listopada 1907.

Za akademično tehnično društvo „Tabor“:

Mirko Černič, m. p. predsednik; Anton Potočnik, m. p. tajnik.

Za akademično društvo „Triglav“:

Konrad Šmid, m. p. predsednik; Fr. Kostanjevec, m. p. tajnik.

Za akademično društvo „Srbadija“:

Mil. Petrovič, m. p. predsednik; Kosta Panajotović, m. p. za I. tajnika.

* * *

Na izjavo akademičnih društev v Gradcu je „Hrvatska“ odgovorila „Taboru“ sledeče: „Izvanredna skupština „Hrvatske“, koja se držala dne 14. o. mj., primila je na znanje Vašu „izjavo“, prama kojoj će se društvo vladati, dok se ne uvjerite, da ste na krivom putu“. Slede podpisi. — Jako čudno se nam zdi, da „Hrvatska“ na tako težka očitanja kot so bila izrečena v izjavi, tako odgovarja. To ni nikaka opravičba, a tudi očitanj „Hrvatska“ ni odvrnila od sebe. Ali si gospodje v „Hrvatski“ ne upajo vgrizniti v to kisló jabolko!? No, potem pa naj gredo v Kanoso! Če ne, izrečejo s tem, da ne marajo nobenega stika z društvu, ki so podpisala izjavo, zakaj, prej bo tekla Sava nazaj, kot se društva uverijo, da so „na krivem putu“!

Akademična podružnica Cirila in Metoda v Gradcu. Ker je v peti številki „Svobode“ o občnem zboru podružnice zavito, mestoma celo zlagano poročilo, podamo tu kratko sliko dejanskega položaja. — Kakor lani, naj bi se bila tudi letos razdelila odborniška mesta na dve skupini, obsezajoči po tri funkcijonarje. Ena skupina naj bi pripadla „Taboru“, druga „Triglavu“. Lani je žreb odločil, da skupino, ki je v njej predsednik, dobi „Tabor“. Mesto žreba naj bi letos odločila tekma: društvo, ki ima več članov v

podružnici, dobi predsednika. Vsled tekme bi imela dobiček samo podružnica! „Triglav“ pa je zahteval a priori predsednika, češ, ker je številnejši! To se pa še ne pravi, da ima več članov v podružnici! Ker je „Triglav“ vstrajal pri svoji zahtevi, se je kompromis razbil in odločitev se je prepustila občnemu zboru, na katerem je triglavanska večina preseerala taborjansko manjšino za en, oziroma dva glasa. Seveda se je vzel predsednik iz srede večine. Manjšinska lista za odbor se je odklonila in večina je hotela izvoliti še tri svoje in dva naša, tako, da bi večina enega glasu imela dvetretjini odbora! Ker se je pa volilni akt prekinil, je načelnik skrutinija odložil svoje mesto in napovedal protest proti takemu nepostavnemu postopanju. Vsled rabuk, ki so nastale, in vsled tega, ker so „gospodje“ na jako nekvalificiran način hoteli prodati manjšino, je ta izjavila, da prepusti vse skupaj: odbor in odgovornost večini. Nato se je manjšina večinoma odstranila. Volilni akt se je znova pričel in dasiravno smo jasno povedali, da ako nam ne dajo treh odborniških mest, — ki nam gredo — in ako ne izvolijo onih naših kandidatov, ki smo jih sami nominirali, ne sprejmemo ničesar, so vendarle izvolili dva naša, ki sta pa seveda odložila — pa ne na povelje svojega predsednika, ampak vsled društvenega sklepa, ki je bil triglavanski večini znan, ker se je že pred volitvijo razglasil. To je resnica, vse drugo kvasenje „Svobode“ je zavito oziroma zlagano! — Bralci lahko uvidijo, kdo si je hotel „prilastiti“ predsednika. Očitajo nam tudi, da so z nami volili klerikalci in Nemci! Volitev je bila tajna, zatorej bi bilo gospodom morda težko dokazati to trditev. A vzemimo, da so tudi res oni, ki jim zdaj to očitajo, volili z nami. Kaj moremo mi za to? Sicer pa sta ona dva „klerikalca“ gotovo bolj napredna kot pa svobodomiselni „Triglavani“, ki po kavarnah groze: „Taborita bom pa vbil!“ (Ime v uredništvu.) In Nemci? Baj je bil nekdo na realki vpisan za Nemca, pri podružnici pa je javno povedal, da je na tehniki Slovenec. Kaj pa hočete še več? Veseli bodite, da je spoznal napako. Sicer pa naj gospodje le pred svojim pragom pometajo in naj gledajo, da vsaj oni, ki se dajo voliti v odbor podružnice, ne bodo po kavarnah peli nemških pesmic in govorili v nemškem jeziku. Za enkrat ste zgrešili adresu! — Konstatiramo, da je na občnem zboru vodil „Triglav“ neki „divjak“, ki so ga lansko leto vrgli iz društva. Zakaj, menda še ni pozabljeno. Gospodje, naše sožalje! Sicer se je pa sploh opazilo, da so Triglavani veliki samo v psovkah in radovedni smo, koliko bodo te prinesle podružnici. In kako se vjema vaše zatrjevanje, da „naj skupno delamo“, z vašim postopanjem? Hinavci, ali mislite, da Vam bomo tlako delali in vas iz blata vlekli? Le povžite sami godljo, katero ste si skuhal. Višek hinavstva pa je to, da pravite: „Mi smo tudi radikalni, med nami in Taborjani ni nobenega razločka.“ Da, radikalni ste v psovkah! Pomilujemo one, ki so šli na ta lim. Pa menda se jim že svita in morda ne bo dolgo, da sprevidijo, da so jih „sladki vitezi“ ogoljufali. In potem se utegne zgoditi, da bodo „bruci“ učili stare hiše dostojnega vedenja, kot so na podružničnem občnem zboru morali enemu tiščati usta, da jih ne bi še bolj blamiral s svojimi medklici.

Taborjan.

SLOVANSKO DIJAŠTVO.

Hrvatska „Prosvjeta“. V Zagrebu so osnovali naši napredni tovariši akademično društvo, ki naj postane središče hrvatskega dijaštva. Principi, na katerih sloni zagrebška „Prosvjeta“, odgovarjajo idejam naših narodno-radikalnih akademičnih društev in ferijalnih organizacij. Samoizobrazba, dijaško-socijalno vprašanje, ljudsko-izobraževalno delo so smotri, za katerimi hoče „Prosvjeta“ energično stremeti. Svoje delo bo vršila v štiri odsekih: dijaško-socijalnem, znanstvenem, književnem in ljudsko-izobraževalnem, pod geslom „dvigniti hrvatskega dijaka intelektualno, moralno in materijelno ter ga vzgojiti svobodnega in naprednega.“

Hrvatski akademiki se prav pridno vpisujejo v novo društvo, katerega ustanovitelji (okrog Hrv. Djaka zbrani tovariši) so nam porok, da bo društvo napredovalo ter postalo oživljajoče središče hrvatskega naprednega dijaštva.

„Prosvjeto“ kar najiskrenejše pozdravljamo!

Na bolgarski univerzi v Sofiji, ki so jo odprli 4. listopada, se je vpisalo 107 slušateljev, najodvisnejših elementov iz raznih državnih pisaren, pravo bolgarsko dijaštvo pa obrača hrbet tej univerzi ter se je razšlo na vse strani. V Zagrebu jih študira 240, v Belemgradu ravno toliko, v Ženevi skoro isto število, v Mnihovu 120; skupno je na raznih tujih vseučiliščih do 1000 Bolgarov, okrog 500 z abiturijenti vred pa jih čaka doma boljših časov. Najbolj žalostno pri vsem tem je dejstvo, da so se dobili slovanski učenjaki, ki so hoteli pri takih razmerah zasesti stolice na sofijski univerzi. Ti so: Poljaka dr. Paygert iz Lvova za kazensko pravo in dr. Luniński iz Varšave za vseobčno zgodovino, Rus M. Tsvett iz Varšave, ki predava o fizijologiji rastlin in Ukrajinec dr. Zobkiv, ki razlaga civilno pravo.

Lužiško-srbsko dijaštvo je priredilo minule počitnice shod, ki je pokazal, da v Lužici še živi slovanska misel. Žal, da se more to reči le o Gorenji Lužici, iz Spodnje ni bilo na tem shodu nobenega zastopnika. O dolnje lužiškem dijaštvu statistika sploh molči, le na učiteljskem zavodu v Stari Darbni študira precej dijakov, ki so pa narodno nezavedni in brezbrizni, kakor vsi Dolnje Lužičani. Zgornje lužiško dijaštvo se giblje razmeroma prav čvrsto in živahno. Evangelsko teološko društvo „Sorabicum“ v Lipskem je imelo sedem članov, ki so se pečali z domačim jezikoslovjem, slovstvom in zgodovino ter preskrbovali z gradivom otroška lista „Zahradka“ in „Raj“. „Serbovka“, podobno društvo gojencev katoliškega seminarja v Pragi, je štela 15 članov, poleg teh sta študirala v Pragi še dva lužiška Srba, eden filozofijo, eden pa na češki tehniki. Tekom šolskega leta so se pečali 34 ur z lužiško-srbsko slovnico in literaturo, imeli so tudi predavanja o zgodovini Budišina in praškega lužiškega seminarja. Mlajši dijaki so prebirali pesmi Čišinskega in Zejlerov cikel „Serbski kwas“. Društvo je bilo naročeno na vse domače časopise, v njem se je pridno zbiralo za „Serbski dom“, člani so tudi oskrbeli spominsko ploščo na rojstno hišo Hörnikovo. A tudi srednješolci se gibljejo. Na gimnaziji v Budišinu imajo društvo „Societas Slavica Budissinensis“, ki je štelo lani 23 članov, društvo „Wlada“ na

katoliškem učiteljišču v Budišinu je štel osem članov, v podobnem evangelskem društvu „Swoboda“ se je shajalo devet učiteljiščnikov. Če prištejemo organiziranemu dijaštvu še dijake izven društev, dobimo okroglo število 70. Vsem je lastno, da študirajo tudi v slovanskih mestih skoro izključno na nemških zavodih, slovanščino sploh in materinščino goje le zasebno, kakor je zasebnega značaja tudi poučevanje lužiške srbščine, vkolikor je uvedena na budišinskih zavodih.

Češki visokošolci v Pragi so poslali Björnsonu za njegov nastop v obrambo Slovakov adreso, ki jo je podpisalo nad tisoč visokošolcev, med njimi tudi Slovenci.

SREDNJEŠOLSKI VESTNIK.

Zborovanje delegatov „Državne zveze avstrijskih profesorskih društev“*) se je vršilo 1. in 2. novembra t. l. v Lvovu. Delegati so zastopali 5500 srednješolskih profesorjev, med njimi profesorja dr. Fr. llešič in Fr. Vajda slovensko profesorsko društvo.

Zanimive so resolucije v zadevi srednješolskih reform. Zlasti važne so :

1. novim učencem I. razreda naj se odgodi šolnina edino na podlagi ubožnega spričevala,

2. matura naj se zenostavi in zrelostno spričevalo naj označuje le zrelost absolventov, ne našteva pa naj redov iz posameznih predmetov. Večina delegatov se je izrekla tudi za odpravo mature, zahtevalo se je pa z druge strani v tem slučaju sprejemne izpite za visoke šole (!).

V stanovskem oziru se je sprejel predlog, da bi si srednješolsko učiteljstvo samo volilo svoje zastopnike v deželne šolske svete, ter se je ukrepalo, kako preprečiti pretečo suplentsko bedo. Važno je, da so se delegati soglasno zavzeli za slovensko profesorsko društvo radi posledic Proftove afere, ki so pokazale, da današnji birokratizem ne zna razločevati profesorja — državnega uradnika in profesorja — državljana. Tozadevna resolucija se glasi: Za sklepe odbora kakega (tudi profesorskega) društva je v smislu društvenega zakona odgovoren edino le odbor. Posamezni odborniki se zaradi izvršitve odborovih sklepov ne morejo osebno kot profesorji — državni uradniki — klicati na odgovor in disciplinarno kaznovati.

Neuspehe angleških in nemških gimnazij išče E. Strömberg (Pedagogisk Tidskrift, Stockholm) v preobloženju učencev z učenjem jezikov. Po njegovem mnenju naj bi se zahtevalo samo umevanje tujega jezika, torej naj bi se učilo učence samo predstavljati iz tujščine v materinščino, ne pa obratno. Tako pridobljen čas pa naj se porabi za učenje realij in risanja.

*) Predstoječe poročilo, ki je iz zadnje številke radi pomanjkanja prostora izostalo, priobčujemo danes, ker se nam zdi sosebnost z ozirom na občni zbor profesorskega društva še vedno aktualno.

Zrelostni izpit je natanko proučeval ruski prof. dr. Ignatijev. Statistiški je dokazal, da izgubijo maturanti od 2080 do 4340 gramov na teži. S tem je dokazal, da so dijaki v tem času bolni. Neurastenija si išče najčešče žrtev v vrstah maturantov. Razen tega se je dognalo, da dobri učenci pri maturi navadno ne odgovarjajo tako, kakor se od njih pričakuje, slabi pa neredko brilirajo. Matura je vsekakor navadna — loterija.

Slovensko srednješolsko vprašanje je postalo z delitvijo I. državne gimnazije v Ljubljani zopet aktualno. Karakteristično je, da je edino le slovensko napredno dijaštvo nastopilo z vso energijo proti taki rešitvi slovenskih kulturnih zahtev, kakor jo hoče prakticirati klerikalna stranka. Razun par časniškihotic ni bilo v celi domovini nikakega odpora — znamenje, da naša slovenska javnost o slovenski srednji šoli nima pravih pojmov ali pa da je ostri politično strankarski boj zadušil vse druge interese. Slovensko dijaštvo je v tujini moralo edino zastopati naše kulturne interese. V teku zadnjih 14 dni so se vršila krasno vspela protestna zborovanja v Pragi ob navzočnosti rektorja in dekanov, na Dunaju ob obilni udeležbi slovanskih naprednih poslancev, v Gradcu so razmere preprečile večje zborovanje, in pridružila se je dunajskim in praškim naprednim akademikom le naša graška nar. rad. organizacija. (Pozneje tudi „Triglav“. Ur.) — Povsodi so se sprejele znane resolucije, ki po obljubah drž. poslancev ne ostanejo glas vpijočega v puščavi.

Zgodovina in nemški učni jezik. Nikjer se germanizatorični nameni naše učne uprave ne kažejo jasneje kot pri najnovejši določitvi, da se bo poučevala zgodovina na kranjskih gimnazijah tudi še po njih poslovenjenju v nemškem jeziku. Zgodovina je eden najvažnejših predmetov, pri katerem se zlasti lahko veliko stori za vzburjanje in okrepitev narodne zavednosti. Da bi se slovenski dijak ne navzel preveč narodnega duha, zato so nastavljali po vseh naših srednjih šolah za učitelje zgodovine skoro izključno le Nemce, ki razlagajo zgodovino v popolnoma nemškem, za Slovence skrajno ponižujočem duhu. To se ne sme spremeniti tudi potem, če se izvede poslovenjenje naših srednjih šol. Učni jezik za zgodovino naj ostane tudi še nadalje nemški, da ostanejo nemški profesorji na svojih mestih in so ta mesta za vse čase odprta tudi Nemcem in da ostanejo nemške v ultragermanskem duhu pisane učne knjige, ki govore na dolgo in široko o Nemcih, za nas Slované pa imajo le semtertja kako vrstico. Odločujoči slovenski krogi se za vse to seveda ne zmenijo in še celo pritrjujejo nemški učni upravi, ko jim siplje pesek v oči s tem, da pravi, da se mora zgodovina poučevati v nemščini zato, da se slovenski dijaki nauče bolje nemščine. Za znanje nemščine naj skrbi nemški učni predmet, ki naj se predava tako, kakor je za naše razmere primerno, ne pa kot se podaja v popolnoma nemških krajih. Že itak težka in obširna zgodovinska snov pa naj se slovenskemu dijaku ne otežuje še s poukom v nemškem jeziku in naj ne služi v germanizatorične namene. Zahtevamo zato, da se vpelje tudi za zgodovino slovenski učni jezik, da se sestavijo učne knjige, pisane v slovenskem duhu in takoj

nastavijo izključno le slovenski zgodovinarji, katerih je popolnoma dovolj na razpolago, nemški pa premestijo v nemške kraje. Nemški zgodovinarji na I. in II. državni gimnaziji na realki v Ljubljani in v Novem mestu in drugod naj odidejo tja, kamor spadajo, slovenska mesta pa gredo slov. profesorjem.

DIJAŠKO-SOCIJALNI VESTNIK.

Samopomoč. Jako hvalevredno je, da se je slovensko dijaštvo začelo zavedati svojih dolžnostij napram podpornim društvom. Zbirati v počitnicah prispevke ter agitirati za „Radogoj“, naj bi bilo v počitniškem programu vsakega slovenskega dijaka — tem lepše, če se v prid „Radogoju“ prirejajo dijaške zabave in veselice. Denar, ki se nabira tam, pa je že naprej la s t „Radogoj“ in prireditelji nimajo pravice niti do krajcarja čistega dobička. To zahteva poštenost, interes vsega slovenskega dijaštva, to zahteva pa tudi ugled slovenskega dijaštva; krajcarji, ki jih je darovalo občinstvo na oltar „Radogoj“, so poneverjeni, ako jih veselični odbor — če tudi le deloma — porabi v svojo svrhu. Imenujemo to frivolno igranje z resnostjo našega dijaškega položaja ter je najodločnejše obsojamo. V Novem mestu je baje porabil dijaški odbor del čistega dobička v prid „Radogoju“ prirejane zabave za izlet, kjer so se p. n. odborniki oddahnili od trudapolnega dela. Ne vemo kedo je bil v tem odboru — vsekako pa odločno zahtevamo, da se nam stvar prav natančno pojasni. Kadar se gre za interes slovenskega dijaštva, ne poznamo prav nobenih obzirov. — (Pri tej priliki prosimo vse prireditelje počitniških dijaških veselice, da nam naznanjajo svrhu in uspeh prireditev. Ur.)

Nesebičnost „katoliškega“ prepričanja. Nekemu našemu tovarišu ponudi klerikalni poslanec dr. Jankovič podporo, misleč, da ga s tem pridobi za-se. Dotičnik je pripravljen podporo sprejeti. Nato dobi od doktorja Jankoviča pismo, ki so v njem poleg drugega tudi sledeči značilni stavki: „Zvedel sem, da daje starejšinstvo „Leonove družbe“ le posojila in to iz važnih vzrokov. Obrnite se tedaj nemudoma na starejšinstvo s prošnjo za posojilo. Sklicujte se na mene.“ „Posojila se dajejo osobito radi tega, da ostanejo podpiranci vsaj v delni odvisnosti in da so moralno primorani posojila vrniti, če menjajo svoje nazore“. Tako torej! Posojila, ki se pa vrnejo le, če se menjajo nazori! Posojila za to, da ostanejo podpirani „vsaj v delni odvisnosti“! No, nesebični „katoliški“ akademiki, ali se ne pravi to prodati samega sebe? Ni to prostitutcija prepričanja? Se ne pravi to prodajati prepričanje onemu, ki več plača? Leonovo starejšinstvo ga kupuje po 100 K. Ni čuda, da jim je potemtakem vzor katoliški akademik, ki je izrekel nekoč krilate besede: „Glava mi je radikalna, trebuh klerikalen, v spolnem oziru pa sem liberalen.“ — Ker naš tovariš ni takega katoliškega kova, mu je g. Puntar, ko je zvedel za to, posvetil z besedami: „Kdor ni z nami, je proti nam“ in je poslal posojilo „Leonovemu starejšinstvu“ nazaj. — Jasen nam je sedaj tudi Zorin stavek: „— imamo moč za rešitev sloven. dijaškega vprašanja: praktični katoliki. (Z. XIII, 2)

Razumemo: v duševnem oziru s prodajanjem prepričanja, v materijelnem pa s famoznim izvajanjem zagrebških rešilnih akcij; dejstvo je namreč, da prosijo Leonovi podpiranci navadno tudi pri naših vseučiliških podpornih društvih, ne da bi navajali izdatne Leonove dohodke. So to škodljivci slovenskega dijaštva, katere bomo v zanaprej zasledovali prav brezobzirno, ker smatramo to za svojo socialno dolžnost. Za vse naše trditve imamo dokumente v rokah, uvedli smo akcijo, ki nam obeta še mnogo interesantnega gradiva.

Resen klic iz dijaških vrst. Pod tem naslovom prinesla je zadnja „Zora“ dopis srednješolca, ki ima za vsakega „poznavalca“ prav očitne znake provenijence in namero. Pisan je članek kot sumarično obrekovanje naprednega dijaštva s posebno ljubeznivim povdarkom narodno-radikalnega dijaštva in pisan je — ne od srednješolca — ampak od podleža, ki izrabi za agitacijo tudi najnesramnejša sredstva. Bratci so se kmalu našli: članek je s slastjo ponatisnil „Slovenec“ vsem starišem brezverskih študentov v svarilo in kazen, starišem „dobrih in vernih“ dijakov pa v tolažbo in ponos. Kajti, glejte, le katoliško-narodni mladeniči so čisti in nedolžni kot sneg — drugi pa so zapadli brezverstvu in strastem in čaka jih že na tem svetu pogubljenje . . .

Toda, ne čudimo se. „Zora“ — list katoliško-narodnih akademikov je pač postala dekla onega „Slovenca“, ki blati in pljuje kar ni njegovega. Hoteli smo na vsa obrekovanja „Zore“ molčati: zbiramo itak statističen material, da se lotimo stvarno in na podlagi dejstev in številk dijaško-nravstvenega vprašanja, toda iz vrst naših srednješolskih tovarišev nam je došlo toliko ogorčenih protestujočih pisem, da hočemo priobčiti iz dveh par karakterističnih stavkov. Naj se javnost prepriča, da naša srednješolska mladina bridko občuti nezdrave npravne razmere ter z vsemi močnimi stremi za zboljšanjem tega zla. Kak utis napravi potem tak članek, kakor je zadnji v „Zori“, koliko poštenega ogorčenja in razburjenosti povzroči tako sumarično obrekovanje — to si lahko predstavljamo.

Tovariši srednješolci nam pišejo:

„Ako bi pisec zagrešil le to, da gleda vse prečrno in da posamezne slučaje generalizira, bi si mislili, da je pač pesimist.

Toda, kaj naj porečemo o njem, ako vidimo iz celega članka, da je to neka vrsta agitacije. Takšni so oni, mi pa smo svetniki: toraj tjakaj vodijo njihove ideje in sem naše.

Ako bi si mi te svetnike malo natančneje ogledali, bi jim bilo morda neljubo, a na to polje ne gremo.

Toda oni se trkajo na prsa, češ: „Zahvalim te, o Bog, da nisem tak, kakor ta cestninar“. Ako bi jim rekel kdo, naj vrže tisti, ki je brez greha, prvi kamen na nas, bi bili na to vsi pripravljeni, saj so svoje grehe tako skrbno skrivali, da zanje najbrž nihče ne ve.

Mislím, da bi lahko mi bolj upravičeno sklepali: „Tja privedejo človeka vaše ideje!“

Mi na to polje agitacije še nismo prišli, dasiravno bi nam ne bilo težko. Ako že hočemo soditi moralo po upalih licih, pojdimo enkrat pred različne konvikte in napravimo štatistiko po naših razredih.“ ... L. ...

„... Iz nekaj slučajev, ki so se mogoče res dogodili, izvaja dopisnik nečuvvene sklepe o nravni propalosti vsega slovenskega dijaštva. Tudi mi priznavamo, da je še mnogo gnilega, toda dejstvo je, da se razmere boljšajo. Da bi bile razmere tako slabe, kakor jih slika dopisnik, je laž. Najgrše in najbolj lažnjivo mesto vsega dopisa je ono, ko očita naprednemu dijaštvu (klerikalec je povsod častno izvzet), da zahaja od IV. razreda naprej polovica vsakega razreda v javne hiše. Taka nesramna trditve bi že bila vredna boljšega dokaza, ko so besede mogoče ravno tako „verodostojnega“ tovariša. V resničnost te trditve razsoden čitatelj že iz tega vzroka ne more verjeti, ker bi moral potem sklepati, da zahaja nad 1000 slovenskih dijakov redno v javne hiše, kar je vendar absurdno. Kdor ima oči, se lahko prepriča, da je to nesramna laž dopisunova, ki ima samo namen očrnuti napredno dijaštvo v javnosti in je postaviti v slabo luč, da bi se bolj svetili klerikalci. Glejte, kake propalice so radikalci in liberalci; mi, „katoliško-narodni“, smo edini nravni in pošteni dijaki. Doseči ta efekt, je imelo namen dopisunovo pisarjenje. In take laži in taka obrekovanja bi naj bili „resnični“ podatki, ki bi morali po dopisunovi zahtevi služiti tistim, ki pišejo o zgotovljeni spremembi slovenskega dijaštva! Iz pisave „Zorinega“ poročevalca se vidi povsod, da mu ni toliko za to, da se žalostne dijaške razmere sanirajo, temveč le-te mu nudijo samo gradivo za obrekovanje nasprotnika. Za nas radikalce, mislim, govori dovolj dejstvo, da imamo ravno tam najmanj somišljenikov, kjer so npravstvene razmere najslabše ...

... Npravne propalice, ki so mogoče v naših vrstah, pa odstranimo brez pardona, ker struja, ki deluje za npravno reformo dijaštva in zahteva od svojih članov pozitivnega dela, ne more rabiti npravnih propalic. Edino dobro, ki nam more tak človek storiti, je to, da nam pusti dobro ime ... Sicer pa, če se vlačijo naše žalostne razmere po listih, ne bo dosti pomagano, zlasti če se izrabljajo v strankarske namene. Tukaj je na mestu delo. Pokazati se mora takim tovarišem — s katerimi se še da govoriti pametna beseda — koliko škode trpe radi tega sami v gmotnem, zdravstvenem in duševnem oziru, koliko škodijo dijaškemu stanu, kateremu jemljejo dobro ime in koliko narodu, ki pričakuje od njih vstrajnega delovanja v bodočnosti, oni pa le zapravljajo narodni kapital. M.

VESTNIK ZA KNJIŽEVNOST IN UMETNOST.

„Krst sv. Vladimira“, slavnega češkega pisatelja in politika Havlíčka satira na edinozveličavno cerkev, je izšel kot prvi zvezek knjižnice „Svobodne Misli“. Nad vse originalne so karikature, ki so knjižici pridejane. „Krst sv. Vladimira“, ki bi ga imenovali v enem oziru karikaturu „Natana“, bo brezdvomno našel s svojim „jezuitskim maršem“ in „Perunovim testamentom“ prav mnogo čitateljev, čemur tudi ne nasprotuje cena lične knjižice 50 h.

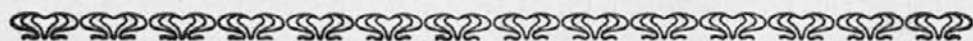
Poljudna pravna knjižnica je naslov nove zbirke poučnih razprav pravnega obsega, ki jih hoče izdajati društvo „Pravnik“. Prvo brošurico, ki razpravlja zakon o dovoljevanju poti za silo, je uredil dr. E. Volčič, kojega zasluge na polju slovenske pravne literature so znane. — Poljudno pravno knjižnico (à 40 vin.) priporočamo tovarišem prav toplo, naj jo tudi širijo med ljudstvom.

Popularizacija znanosti med Čehi. Znanstveniki z vseučilišča, profesorji, advokati, zdravniki, pravniki in — založniki tekmujejo na Češkem, da podajo narodu kolikor mogoče znanstvenega pouka. Prvo mesto med češkimi založniki zavzema že tudi pri nas znano Nakladatelství Jana Laichtera v Pragi, ki izdaja dve krasni zbirki: Výbor nejlepších spisů poučných in Otázky a názory. V prvi zbirki izhaja ravnokar poljudno, a vendar skoz in skoz znanstveno pisano delo „Tělověda, základy morfologie a fysiologie člověka“ profesorja dr. Edvarda Babáka v sešitkih po 48 vin. Kdor se za krasne Laichterjeve zbirke zanima, naj si naroči prospekt, ki mu ga omenjeno založništvo (Praga, Kral. Vinogradi) prav rado dopošlje.

„Ženský obzor.“ V zameno nam dohaja nova češka napredna ženska revija, katero urejuje gosp. Ziegloserova. Vzajemno delovanje žene in moža je novi reviji važna programna točka. Prinaša beletrijo, umetniške, socijalne i. t. d. članke. Ima tudi umetniško prilogo ter dobro urejevan listek. Cena 6 kron na leto. Naroča se pri upravništvu v Pragi, Kral. Vinogradi, 1095, Řípská ulice 3, I.

P. Stanko Škrabec: Načrt brzopisne abecede za slovanske in druge glavne evropske jezike. Čudno se bo zdelo našim slavistom, ki so na platnicah Škrabčevega „Cvetja“ vajeni jezikoslovnih razprav, da je začel o. Škrabec objavljati svoj novi brzopisni sestav. Pater Škrabec — pa stenograf? Kakor sam pravi, se je od gimnazijskih let naprej vedno resno bavil z vprašanjem slovenske stenografije, predno je sploh izšla kaka slovenska stenografska knjiga. Sad dolgoletnih študij je zdaj začel objavljati. Njegov namen je zgolj teoretičen: Pokazati, kako bi se dalo na tem polju doseči edinost in popolnost, ki je mogoča, je njegov smoter.

Iz sorodnosti glasov izvaja s strogo doslednostjo primerne znake. Z njegovim sestavom bi se dale izražati vse jezikovne finese. Vzemimo le samoglasnike: dolg *i*, kratek *i* in *ii*; dolg *u*, kratek *u* in *uu*; vsi različni *e* in *o* i. t. d. i. t. d. — vse to bi se dalo jasno označiti. To bi bil brzopis za filologe. Ali bi se Škrabčev sestav tudi v praksi obnesel, se iz tega, kar je objavil do zdaj, še ne da sklepati. Vsekakor pa je to zanimiv pojav, ki ga slovenski stenografi ne bi smeli prezreti.

povzdigniti intelektualni nivo liberalnega dijaštva; ali vsak je navadno mrtvo-rojeno dete. Gospodje se kmalu skregajo in stvar zaspi. Sposobni so le za „sladkoginljivo“ navdušenje ob alkoholu. Ljubijo tudi parado. Tako je n. pr. vodil ustanovitelje „Svobode“ tudi postranski namen, da spravijo svoja imena v javnost, ter vzbude zanimanje za svoje malenkosti. Resnost novega „svobodomiselno-narodnega“ stremljenja kaže tudi boj proti radikalcem, proti katerim se ne nastopa stvarno — pač pa na raznih sestankih s psovkami in priimki, à-la mandelci itd. Kakor vidite, se „mladi“ liberalci le malo ločijo od bratov na vseučiliščih. Frazerstvo, križevačke štatute in parado najdemo tudi pri njih zastopane. Če nočemo doživeti razočaranja, ne smemo od njih dosti pričakovati. Treba bi bilo pred vsem moralne regeneracije, potem še le bi se dalo govoriti o uspešnem delu za narod. — Radikalec.

»Zora« pravi v jedni svojih števil: „... kam bi prišli narodi, ako bi zapustili skupno središče, ki družijo najrazličnejše narode v mirno prijateljsko vez. To središče je Rim ...“ Ta pasus naj zagovarja klerikalizem nekako tudi z narodnega stališča. Dotični pisatelj si najbrž ni bil v svesti kako budalost je napisal. Med 1630 milijoni zemeljskih prebivalcev je le 270 milijonov katolikov. O skupnem središču narodov v Rimu torej ni govora; smešno je naravnost vprašanje „kam bi prišli“ ker je odgovor tako lahek. Zgodovinsko dejstvo je, da so klerikalne dežele resp. narodi v napredku najbolj zaostali in materijelno ter posebno moralno na najnižji stopinji. Poglejmo Španijo, Južno Italijo, deloma Avstrijo! Pravimo ne katolicizem, kot konfesija, temveč klerikalizem, kot vlada hierarhije, je škodljivec narodov — naši klerikalni kolegi pa imajo parolo „k Rimu“, ki ni katoliška temveč klerikalna, pri tem pa so tako zlobni, da oba pojma zamenjujejo.

O. s. n. - n. d. te črke pomenijo namreč organizacijo svobodomiselnega narodno-naprednega dijaštva, ki se je v zadnjem času sicer nekaj pokvarila, a so jo v prvih dneh januarja zopet zdravili — s kakim uspehom nam ni znano. Prepričani pa smo, da ostane vse „upapolno gibanje“ le zgolj v besedah: prečudni elementi tvorijo to slabo kopijo narodno-radikalne organizacije, od katere so prepisali program (primerjaj Svobodo in Omladino ter brošuro „Iz naroda za narod“) deloma doslovno, kot „bistveno“ razliko pa so mu pridedali zahtevo po vstopu v liberalna akademična društva in pa pasus o dijaški politiki, ki kaže vso nezrelost o. s. n. - n. d. — voditeljev.

Najboljši in najgiblnejši del nove organizacije tvori srednješolsko dijaštvo, ki v zadnjem času sicer prav pridno zopet odpada; vendar pa je še dovolj zmožnih naših srednješolskih tovarišev v organizaciji, katero vodijo deloma nedijaki, deloma pa srednješolci, ki zaslužijo vse kaj drugega, kakor pa vodilno vlogo v naprednem slov. dijaštvu. So to fantje, ki prav po frakarsko prezirajo svoje revnejše tovariše, in ki kažejo toliko svobodomiselnega in demokratičnega duha, da se je eden (ime in pričo za enkrat zamolčimo, pripravljeni pa smo jih na zahtevo povedati) izrazil: priprosti narod naj gnoj kida, on hoče strujo ali društvo ljudij, ki imajo kaj denarja!

Triglav, Ilirija, Sava so v organizaciji, ker jim ta nudi nov brucuški vir. Zato pozabi Triglav, da se je on vedno boril proti vsakemu programu, Ilirija sramežljivo pokriva točko svojega programa, ki govori o politični neodvisnosti ne le društva temveč tudi posameznega člana, Sava pa si želi pred vsem farofagov vse drugo je ne briga.

Ta čudna zmes svobodomiselnega narodno-naprednega demokratičnega in bogve kaj še dijaštva ima svoj organ „Svobodo“, ki v zadnjem času izhaja celo vsakih štirinajst dni. Človek bi sodil, da ima ta list v dijaštvu dobro zaslombo in da mora biti organizacija dobro urejena. Prepričani o nasprotnem smo poizvedovali natančneje in prišli do zanimivega rezultata: Svoboda je od kranjske liberalne stranke plačan list ali lepše

povedano, liberalna stranka subvencionira Svobodo s 30 K za vsako številko s čimur so pokriti skoraj vsi tiskovni stroški. Z vsebino lista se ne bomo bavili, ker je preuboga, tolažimo se z uredništvom, da se enkrat vremena zjasnijo. Interesantno je le dejstvo, da je tudi tukaj duševni vodja nedijak, svoj čas Triglavan, katerega pa je društvo izključilo. Neednotna na znotraj in plitva na zunaj je torej svobodomiseln organizacija. Razvoj te „struje“ smo opazovali dalj časa mirno in objektivno, pričakujoč, da uvede v vrste dosedaj popolno mrtvega liberalnega dijaštva vsaj malo svežega duha in nekaj agilnosti. Toda prepričali smo se, da so bili naši upi popolnoma zaman. O. s. n.-n. d. je škodljiva napredku slovenskega dijaštva, ker je njeno delo le ena sama svobodomiseln fraza, njen sistem lažnjiv in poln neodkritosrčnosti, o. s. n.-n. d. je na eni strani le konjiček par voditeljstva željnih fantov, na drugi strani pa tovarna liberalnih „brucev“. Nič ni v njej novega, pozitivnega kakor to, da morebiti privabi nekaj lahkovernih, neizkušenih tovarišev v liberalne vrste ter jih tako izroči vam predobro znanemu frazerstvu in brezdelju. Tak vpliv pa smatramo popolnoma upravičeno za demoralizujoč, in v interesu napredka celokupnega slovenskega dijaštva je boj taki organizaciji, s katero ne smemo in ne moremo iskati ne prijateljstva ne kompromisa. Po tem principu se hočemo v bodoče ravnati.

Klerikalci in »Dijaški almanah«. II. zvezek „Zore“ se je v dveh noticah spomnil tudi našega koledarja. Kako neki ne? Saj so oni „še pred dvema leti nameravali (!) izdati dijaški koledar, a opustili (!) načrt radi nastalih ovir (!)“. Menda od tod ona laskava pozornost „Zore“.

Torej prva kritika, spisana od „srednješolca“, ki pa ni prav nič „trden“, kajti člankov ni „prebavil“ — v želodcu so obtičali revežu! Ne vem, kaj naj ž njim počnem, kajti „srednješolec“ samo citira, tako, da ni mogoče na tisti članek odgovarjati — ko bi vsaj povedal kaj konkretnega! Rad verjamem „srednješolcu“, da bi predaleč prišel, ko bi hotel kaj dokazovati, prišel bi namreč na opolzla tla, kjer bi se mu utegnilo zlomiti hrbtišče. „Srednješolec“ le „konstatira“ in „prebavlja“ predvsem pa „misli“ in ker „misli“ danes po dolgem trudu in naporu svojih možganov tudi „ve, kaj so radikalci“. — Malo krajši od „srednješolca“ je pisatelj druge notice. Samo ena stvar je v njej interesantna; „pravijo, da smo pri „Slovenski dijaški zvezi“ zamolčali „katoliško firmo“, bodisi, da se je sramujemo, bodisi, da nima kredita. Ni niti prvo niti drugo“ tako čitam v oni notici. Bo torej pač tretje, da je sploh nikjer vzeti ni; vem, da je tisto „katoličanstvo“ res presneto votlo. Na drevesu „katoliškega“ dijaštva je menda precej „suhih vej“, ki bi brž odpadle, če bi kazalo. Ali tista srčna žila, ki je „katoliškim“ študentom pri žepu priraščena, za sedaj prav zadovoljivo bije, če enkrat preneha, pa nele da ne bo „katoliške firme“, tudi „katoliških dijakov“ ne bo več.

LISTNICA UREDNIŠTVA.

Tokrat sta morala izostati „Ženski vestnik“ ter „Manjšinski vestnik“ radi nedostatka prostora. Lista radi gmotnih razmer nismo mogli razširiti na 20 strani; iz istih vzrokov je izostala posebna polemična priloga, vendar pa smo porabili danes platnice za polemiko.

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Današnje številko smo poslali vsem onim tovarišem, ki do sedaj še niso naznanili svojih naslovov po odhodu s srednjih šol, na počitniški naslov, in prosimo, da nam blagovolijo sporočiti svoje naslove. Vsem, ki so nam pridobili novih naročnikov, pošljemo z zadnjo številko tega letnika brošuro „Iz naroda za narod“.